

NICOLAE FILIPESCU – UN ARISTOCRAT AL POLITICII

Doru DUMITRESCU

Motto: „Ție scumpă patrie, puterea mea de muncă, puterea mea de iubire!”

Nicolae Filipescu

Abstract: Among the modern Romanian elite an outstanding part was played by the Filipescu family. The origin of this family is from Bucov, a village in the Prahova County. Members of the family held administrative responsibilities since the 16th. century. It is the aim of this article to analyze the way in which the Filipescus played an important role in the development of modern Romania, by shaping up its administrative and educational structure, as well as its cultural life.

Keywords: Nicolae Filipescu, the modern Romanian elite, Romanian Conservative Party, „Epoca” newspaper.

Printre familiile aristocrației românești care aveau să dea țării numeroși reprezentanți ai elitei s-au numărat și Filipeștii. Avându-și originile în familia boierilor de Bucov, al cărei leagăn a fost județul Prahova, Filipeștii, ca și Cocorăștii, Krețuleștii și Rudenii, erau descendenți ai marelui-logofăt Staico de Bucov și ai soției sale Caplea, prin fiica lor Caplea a II-a¹.

¹ Dan Pleșea, *Quelques grandes familles valaques des XIV-XVe siècles* în *12 Internationaler Kongres für genealogische und heraldische Wiessenschaften*, München, 1974, p. 216-217.

O rădăcină a familiei Filipeștilor ar fi, conform vechii istoriografii², „bătrânul Drăghici” ot Mărgineni³, mare-vornic sub Neagoe Basarab⁴. El moștenea moșiile Filipești și Mărgineni de la tatăl său, Neagoe, fiul lui jupan Drăghici, amintit pe la 1490⁵.

Familia Filipeștilor își are însă originea în Dumitru, dregător de seamă al lui Mihai Viteazul, mare-vistiernic (1571), mare dregător al Țării Românești – ajuns rând pe rând și mare-clucer (1579), mare-spătar (1582-1584), mare-ban, mare-logofăt (1587-1589) și mare-vornic (1601-1604) – și cunoscut în documente ca Dumitru „din Cepturi”, dar și „din Dădești”, „Epotești” sau cel Bătrân⁶. A deținut demnități timp de 34 de ani. Soție i-a fost Calea din Cepturi⁷.

² Vezi Octav-George Lecca, *Familiiile boierești române*, ediție Alexandru Condeescu, Editura Libra, București, f.a., p. 278.

³ *BAR*, Msse, Fond Ștefan D. Greceanu, mapa 61, f. 1. Ideea emisă de acest genealogist, că Filipeștii ar putea fi amintiți din timpul lui Basarab I, nu este bazată pe documente. De altfel, genealogistul mai arată în însemnările sale că Filipeștii ar fi neamuri cu Basarabii (mai precis, că ar descinde din fratele acestuia, Bugă), cu Năstureii, cu Bălenii, cu Dudeștii etc. (ibidem). Pentru stabilirea relațiilor de rudenie dintre familiile Manu, Filipescu, Slătineanu, Cîmpineanu, vezi *BAR*, Msse, II acte 180, *Genealogia familiei Manu*. Informații asemănătoare privind strămoșii Filipeștilor se regăsesc și la Nicolae Iorga, în *Istoriile domnilor Țării Românești, compilate și alcătuite de Constantin Căpitanul Filipescu*, Editura I. V. Socecu, București, 1902, p. IV, precum și la Octav G. Lecca, *Familiiile boierești române, seria I, Genealogia a 100 de case din Țeara Românească și Moldova*, București, 1911, p. 34.

⁴ Constantin Sărățeanu, *Cronica familiilor vechi românești*, în „Ilustrațiunea”, anul I (nr. 3, 4) din 15 februarie 1909.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Vezi acest punct exprimat și bine argumentat în Irina Hoinărescu, *Contribuții la istoria familiei Filipescu, în veacurile XVI-XVIII (I)*, în *ArhGen* V (X), 1998, nr. 1-2, p. 277. Inclusiv arborele genealogic al familiei Filipescu, pus la dispoziție de domnul Nicolae Stolojan-Filipescu din Arhiva personală, pentru utilizarea căruia îi mulțumim pe această cale, pune la baza familiei pe Dumitru din Epotești. O altă versiune a genealogiei Filipeștilor, relativ corectă, numită și Genealogia Lövendal, se poate consulta la adresa www.genealogie.lovendal.ro. Diferite sunt numai datele în care a deținut dregătoriile (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, secolele XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 57 și 58).

⁷ Nicolae Stoicescu, *op. cit.* p. 57-58.

Unul dintre cei trei fii⁸ ai lui Nicolae Filipescu logofătul, din ramura deschisă de Pană II Filipescu, cel de-al doilea, avea să fie Grigore Filipescu, născut în 1817, poreclit Gătă sau Gâgâță⁹, tatăl lui Nicolae Filipescu, personalitatea de care ne vom ocupa în continuare.

Grigore, intrat în armată, avea să facă parte dintre „primii ofițeri nobili ai primei armate române înființate de președintele-general Pavel Kisselef, în urma introducerii Regulamentului Organic”¹⁰. Semeț, iubitor de dreptate și bun patriot, calități pe care le va transmite și unicului fiu, Nicolae, Grigore era „milostiv și protector călduros al clasei țărănești”¹¹. Grigore Filipescu va urma și o carieră politică solidă, fiind rând pe rând deputat (1851) și membru al Înaltei Curți (1858)¹². Ca membru al Înaltei Curți de Justiție, era considerat un magistrat integru, „dar lipsit poate de cunoștințe”¹³. Ulterior, clucerul din Filipești, mare proprietar, este ales și membru al „camerei legiuitoare” din partea Brăilei¹⁴ care va desemna ca domnitor al Valahiei, în 24 ianuarie 1859, pe Al. I. Cuza¹⁵. După

⁸ Primul născut era Constantin (Costache) Filipescu (1806-1854). Cu studii la Paris (bacalaureatul în 1829), maior în armata română, orator de talent, calitate care va fi moștenită și de nepotul său Nicolae, va fi unul dintre cei care s-a opus afacerii de cedare a minelor către Rusia, în timpul domniei lui Gheorghe Bibescu (cunoscuta afacere Trandafirof). Participant activ la revoluția de la 1848 din Țara Românească, va deține, în guvernul provizoriu, demnitatea de ministru de finanțe. Părăsind țara după înfrângerea revoluției pașoptiste, va muri în exil, în capitala Franței. Aici va redacta, în limba franceză, lucrarea *Mémoires d'existence des Principautés danubiennes*. A fost îngropat la moșia sa de la Filipești, județul Brăila, moșie care îi va reveni, peste ani, nepotului său Nicolae (Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor. România 1800-1898*, Edițiunea I Editura Lipo-Tipografiei Popular, București 1897, p. 75). Ceilalți copii erau Zoe (1818-1875), Cleopatra, bunica lui I. G. Duca, și mezinul Scarlat, poreclit Șarloti, ajuns colonel în armata română, mort fără urmași (N. Stolojan-Filipescu, *Arborele genealogic al Filipeștilor*).

⁹ ANR, Fond Manu, dosar 225, f. 2.

¹⁰ BAR, Msse, Fond Ștefan D. Greceanu, cota A 659, mapa 62, nenumerotat.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Nicolae Stolojan-Filipescu, *Arborele genealogic al Filipeștilor*, anexă.

¹³ Emil Vârtosu, *La Brăila în preajma unirii*, în „Analele Brăilei”. Revistă de cultură generală, an I, nr. 2-3 martie-iunie 1929, p. 47. Iată pasajul în original: „M. Grigoare Philip.esco est membre de la Haute Court de Justice, c'est un magistrat integru, mais mangué peut être de savoir”.

¹⁴ Ion Munteanu, *Galeria oamenilor politici- de la începuturi, până în zilele noastre*, Editura Prolavia, Brăila, 2012, p. 24.

¹⁵ C. D. Severeanu, *Din amintirile mele (1853-1929)*, ediție de C. Rezachevici, Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, București, 2008, p. 244.

dubla alegere realizată în ianuarie 1859, Grigore Filipescu a devenit ministru în două rânduri, în același an (1859), în guvernul Ioan Al. Filipescu, unde a deținut portofoliul controlului, și în cabinetul Al. Crețulescu, unde a gestionat același portofoliu, iar o perioadă pe cel al Externelor, ca ministru ad-interim.

La 16 ianuarie 1855, căpitanul Grigore Filipescu avea să se căsătorească la biserica Krețulescu din capitală, „la șapte ceasuri după amiază”¹⁶, cu Anastasia Rosetti, fiica lui Ion Rosetti și a Saftei Crețulescu¹⁷. Asica Filipescu, cum era alintată, născută în 1828¹⁸, avea să le supraviețuiască atât soțului, mort în 1881¹⁹, cât și fiului, decedat în 1916. S-a stins din viață în 1918, fiind înmormântată la cimitirul Bellu din București²⁰.

¹⁶ BAR, Msse, A 3565, *Faire part al căsătoriei lui Grigore Filipescu și Anastasia Rosetti*, f. 1.

¹⁷ Tinerii vor locui o vreme în casa lui Grigore Filipescu, care se găsea pe Calea Victoriei, nr. 151, circumscripția II de Culoarea galben (fosta mahala Sfântul Vasile) (*Annuaire General Officiel pour 1879*, Bucharest, 1879, p. 186).

¹⁸ Arhiva Nicolae Filipescu-Stolojan, *Arborele Genealogic*.

¹⁹ DMBAN, Colecția Stare civilă, Morți, Culoarea galben, dosar 318, extact de deces 489/1881, f. 45. Grigore Filipescu a murit la 64 de ani, în 27 aprilie în casele Filipescu, care se aflau în suburbia Sfântul Vasile, strada Victoriei, circumscripția II de Galben. În lucrarea sa dedicată omului politic conservator, N. Staicu-Buciumeni consideră că locul în care a locuit și decedat tatăl lui N. Filipescu ar fi pe Calea Victoriei în Casa Alecu Filipescu, locul în care a funcționat o perioadă Academia Română, fără a aduce însă dovezi în acest sens (Neculai Staicu-Buciumeni, *N. Filipescu. Marele român*, editura Făt Frumos, București, 2003, p. 101).

²⁰ Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. II, Imprimeria Națională, București, 1940, p. 81. Din 1881 Maria Filipescu avea pensie după soț, în valoare de 888,88 de lei pe lună (10.666,56 de lei pe an) conform certificatului emis de Casa Pensionarilor, emis în 14 mai 1881 (BAR, Msse, cota A 3403, Arhiva 81/87).

Din această căsătorie avea să se nască, la 7 decembrie 1861²¹, în mahalaua Krețulescului²², unicul fiu al acestei familii, numit, în memoria bunicului său, Nicolae. Botezat pe 6 ianuarie 1862, la biserica Krețulescu, îl va avea ca naș pe prințul Ion Ghika²³.

Crescut într-un mediu familial elevat, viitorul lider conservator va urma primii ani de școală (învățământul primar) la București²⁴, fiind, probabil, coleg cu

²¹ În jurul acestei nașteri au apărut o serie de controverse privind atât data, cât și locul nașterii liderului conservator. Astfel, numeroase publicații de după Primul Război Mondial (de exemplu articolul lui B. Cecropide, *Nicolae Filipescu*, „Universul Literar”, an XLIV, nr. 34, 19 august 1928, p. 543), dar mai ales de după al Doilea Război Mondial (majoritatea lucrărilor istorice, inclusiv, din nefericire, *Dicționarul Enciclopedic*, vol. II, literele D-G, Editura Enciclopedică, 1996, p. 315, precum și *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire 1878-1918*, Editura Enciclopedică, 2003, Indice, p. 667 – se consideră ca dată a nașterii lui N. Filipescu ziua de 5 decembrie 1862 sau numai anul, 1862. Sunt și lucrări precum *Dicționarul enciclopedic ilustrat* de I. A. Candrea și Gh. Adamescu, apărut în 1931, precum și *Enciclopedia Română Minerva*, apărută la Cluj în anul 1930, care precizează că data de naștere a lui N. Filipescu a fost anul 1861. În ceea ce privește locul, C. C. Giurescu, ce plasează data nașterii lui N. Filipescu în 5 decembrie 1861, consideră, în *Istoricul orașului Brăila*, Editura Științifică, București, 1968, p. 241, că nașterea lui Nicolae Filipescu ar fi avut loc la Filipești, județul Brăila. Studiind, la Filiala Arhivelor Statului a municipiului Brăila, registrul de evidență a botezaților din comuna Filipești din anii 1861 și 1862, am constatat că informația furnizată de marele istoric este inexactă.

²² Domnul Neculai I. Staicu-Buciumeni, în lucrarea sa *Nicolae Filipescu. Marele Român*, p. 253, plasează nașterea lui N. Filipescu pe strada Scaune, la numărul 54 (*Ibidem*, p. 9). Locul nașterii acestuia ar fi situat pe terenul unde se află astăzi un imobil de pe strada numită acum chiar N. Filipescu, colț cu strada Batiștei. Plasarea pe teren îi aparține aceluiași autor (*Ibidem*, p. 253). Fac precizarea că nu am găsit nicăieri în documentele cercetate amănuntele care se regăsesc în lucrarea autorului menționat mai sus.

²³ *DMBAN*, Colecția Stare Civilă Mitrice, Biserica Krețulescu (1832-1865), Condica pentru botezați, a bisericii Krețulescu, înregistrat la nr. 1/69, f. 135, fostă 264. Botezul lui N. Filipescu s-a făcut la biserica Sfântul Nicolae, înscris în condica acestei biserici la nr. 1/65, vezi *DMBAN* fost dosar nr. 078/10, dosar actual 8 (961), 1885, f. 56. Precizăm că datele mai sus precizate apar și într-un extras eliberat în 6 mai 1942, document care se află în Arhiva domnului Filipescu-Stolojan. Aceeași dată de naștere, dar pe stil nou, se regăsește și în Arborele Genealogic transmis autorului de domnul Nicolae Filipescu Stolojan.

²⁴ Vezi B. Cecropide, *op. cit.*, p. 543. Pentru a depista unde a urmat cursurile primare Nicolae Filipescu am cercetat la Filiala Arhivelor Statului a Municipiului București, registrele matricole care se mai păstrează din această epocă, și anume: cele ale Școlii Generale Nr. 73, Fond 1591, perioada 1859-1867; ale Liceului Sfântul Sava, Fond 1162, dosar 48, clasele I-IV, anii 1869-1870. În *extremis*, am verificat și foile matricole ale

unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi, Constantin (Dinu) Hiott (1861-1941), licențiat în drept la Paris, publicist, secretar al Consiliului de miniștri în timpul guvernului Theodor Rosetti, deputat de Vlașca, diplomat și ministru al Curții Regale din 1925. Începând cu 1871, însoțit de părinți și de o servitoare²⁵, va pleca la studii în Elveția, domiciliind pe strada Pierre-Fatio, nr. 8, etajul 2, din Geneva²⁶. Aici, la pensionul „Roget”, avea să urmeze, până în 1880²⁷, studiile gimnaziale și liceale, avându-i printre colegi, din țară, pe Alexandru Calimachi, pe doi fii ai lui Ion Ghica, pe frații Grădișteanu²⁸, iar dintre străini pe Pascal d'Aix, viitor consul general al Franței, pe Albert Maunon, viitor consilier de stat sau pe viitorul pastor Franck Thomas²⁹. Caracterizând perioada în care fusese elev la acest gimnaziu, un articol apărut în 1915 în „Journal de Genève” relatează: „Filipescu se arăta vioi, pasionat, vesel și îndrăzneț. Foarte inteligent, învăța cu multă repeziciune, călărea, picta, amuzându-se, întreținea multe relațiuni de prietenie la Geneva, relațiuni cărora le-a rămas întotdeauna credincios”³⁰.

Finalizarea studiilor se petrecea în 1884 când, la 2 iulie, primea, după 3 ani de studii (1880-1883)³¹, diploma de „Bachelier en Droit”³² (Licențiat în drept), obținută la 9 ianuarie 1884 la Facultatea de Drept din Paris, cu acordul Academiei din capitala Franței³³.

liceelor Matei Basarab, Dimitrie Cantemir din anii 1869 și 1869-1870, dar acestea făceau referire numai la clasele de liceu (începând de la clasa a V-a de astăzi). Mai mult, am cercetat și arhiva Liceului Comercial Krețulescu, învățământ primar pe anii 1869 și 1870, dar fără rezultat. O școală anume care a stat în atenția mea a fost Liceul particular Schwartz-Thierrin, creat în 1847 (Fond 7, nr. 46, dosar 40, clasele I-IV), dar, din nefericire, nu se mai păstrează foile matricole, pentru școala primară, decât începând cu anul școlar 1899-1900. Ca urmare, nici în urma acestor cercetări nu am aflat unde a urmat Nicolae Filipescu școala primară.

²⁵ Pe nume Lucia cf. *Archives d'Etat de Genève*, Fond AEG Etrangères, Dg 17, f. 22.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ „Epoca”, an XXII, nr. 302, din 2.XI.1915, p. 1. De fapt, studiile au fost finalizate în 1879, deoarece în 1909, an jubiliar al promoției sale, Nicolae Filipescu nu a putut participa, trimițând o telegramă.

²⁸ Narcis Dorin Ion, *Castele, palate și conace din România*, vol. I, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001, p. 192.

²⁹ „Epoca”, an XXII, nr. 302, din 2.XI.1915, p. 1.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ C. Nicolae Stroești, *Nicolae Filipescu. Patriotul, Omul politic. Conferință biografică ținută la radio miercuri 14 mai 1930*, p. 11.

³² Bachelier en droit- Licențiat în drept în original în limba franceză.

³³ Nicolae Stolojan-Filipescu, *Arhiva Nicolae Filipescu*, Diploma de „Bachelier en Droit”, nr. 114/2 iulie 1884.

A Revenit în țară încă din 1883 și stabilit definitiv aici în 1885³⁴. La Paris, în timpul studiilor, Nicolae Filipescu a cunoscut-o³⁵ pe Maria Blaremburg (1865-1954), viitoarea soție – Mița, cum era alintată. Aceasta era fiica colonelului în rezervă³⁶ Constantin Blaremburg (1838-1886) – fost aghiotant al domnitorului Cuza și apoi al lui Carol I și Prefect al Poliției Capitalei (1873-1875) – și a soției sale, numită tot Maria, născută Băleanu³⁷. Căsătoria va avea loc în data de 18 / 30 aprilie 1885³⁸, la Oficiul stării civile al Comunei București, Culoarea de galben. Nunta religioasă s-a desfășurat în aceeași lună, în data de 21 aprilie, la Biserica Bătiștei, preot de cununie fiind Calinic, mitropolitul României³⁹. În urma acestui mariaj cu Maria Blaremburg, Nicolae Filipescu a avut cinci copii: doi băieți și 3 fete.

Cu toate că era un aristocrat bogat și om politic cunoscut, Filipescu avea un program de om obișnuit. „Harnic, prea harnic pentru un vlăstar de neam”⁴⁰, „se scula cu noaptea în cap, dar se culca devreme. Munca lui era fără răgaz. Avea imaginație, avea resurse, avea finețe și șiretenii nenumărate”⁴¹.

Mereu în mișcare, făcea de toate: de la politica de culise la „propagandă electorală prin toate cartierele cele mai înfundate”⁴² sau prin cârciumi, unde avea plăcerea să mănânce, alături de agenții partidului, fripturi și cârnați. Nu de puține ori în campaniile electorale din teritoriu Filipescu se travestea, având în acest scop „o garderobă de detectiv privat”⁴³. Deși era elegant, se îmbrăca obișnuit, fără fast, dar după moda timpului.

³⁴ „Mesagerul Brăilei”, seria V, nr. (692) 41 de sâmbătă 2 martie 1902, p. 1.

³⁵ B. Cecropide, *op. cit.*, p. 543. Credem mai degrabă că cei doi s-au cunoscut la București în vacanțe.

³⁶ „Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1883”, București, 1883, p. 683. Acesta era în rezervă din 1879 și deținea și funcția de adjutant onorific.

³⁷ Mihai Dimitrie Sturdza, *Aristocrații transnaționale. Familia Blaremburg în Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, coordonator și coautor Mihai Dimitrie Sturdza, Editura Simetria, București, 2004, p. 539.

³⁸ BAR, Msse, Arhiva Nicolae Filipescu, A 3403, documentul c.

³⁹ *Ibidem*, documentul d.

⁴⁰ T. Pisani, *Nicolae Filipescu*, București 1931, cuvântare ținută la Teatrul Național în seara de 26 februarie 1931, p. 4.

⁴¹ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. IV, Editura Albatros, București, 2007, p. 231.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 232.

Citea mult, dorind să fie tot timpul la curent cu cele scrise în presă sau cu cele mai noi cărți apărute la Paris⁴⁴. Fuma imens⁴⁵, peste ani, acest viciu aducându-i prejudicii sănătății⁴⁶. Avea o bibliotecă bine garnisită pe care o îmbogățea achiziționând cărți din străinătate și din țară.

Nu îl interesau funcțiile, nici administrative, nici politice, preferând coteriile cu amicii politici la Club sau la Capșa. Aici, spune Bacalbașa, Filipescu „perora în grupul său ca un simplu «frondeur» politic și nu oferea niciodată sticle de șampanie”⁴⁷. Când însă primea o însărcinare ministerială dădea dovadă de mare devotament și de cinste ireproșabilă⁴⁸.

Mândru, avea o onoare și o demnitate pe care le afișa printr-o expresie

„gravă, rezolută, militărească. O manieră oarecum de a ține umerii dați înapoi și capul foarte drept. El avertiza îndată, prin această ținută naturală și degajată, că acești umeri și acest cap nu s-au plecat în fața nimănui. Niciodată onoarea și mândria nu s-au afirmat cu mai multă strălucire și bărbăție”⁴⁹.

Ca urmare, a avut 17 dueluri⁵⁰, iar neșansa a făcut ca în urma celui de-al 13-lea să curme viața unui mare ziarist, George Em. Lahovari. Se spune că în urma acestui incident ar fi îmbătrânit cu 10 ani. Cu toate acestea, a continuat să-și apere onoarea, iar în dueluri va folosi mai ales pistolul și va trage întotdeauna în sus. Militar, iubea vânătoarea, unde se refugia când luptele politice nu-i mai dădeau pace⁵¹.

Deși părea un dur, acest „frondeur” era un personaj timid, deosebit de emotiv. Plângea ușor, mai ales în fața intimilor și câteodată în public, în special în

⁴⁴ *BAR*, secția manuscrise, Corespondență N. Filipescu, S (15)/CXXXV, scrisoarea lui Filipescu către Hiott.

⁴⁵ G. T. Kirileanu, *Însemnări zilnice 1906-1960*, Editura Albatros, București, 2004, p. 61.

⁴⁶ *BAR*, Msse, corespondență N. Filipescu, S 34 (9)/XIII, scrisoarea lui Nicolae Filipescu către Titu Maiorescu, din 6 aprilie 1910.

⁴⁷ C. Bacalbașa, *op. cit.*, vol. III, (1901-1910), p. 122.

⁴⁸ Acest lucru era urmărit de el, chiar și în afacerile, mai puțin însemnate. Astfel, la un examen pentru ocuparea unei catedre, îi cerea amicului său Seulescu să fie imparțial (*BAR*, Msse, Corespondență N. Filipescu, S 21(3)/CXXXV, scrisoarea lui N. Filipescu către M. Seulescu din 13 ianuarie 1915).

⁴⁹ Robert de Flers, *Nicolas Filipesco*, s.d., Editeur Corbeil, p. 6.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 1.

⁵¹ *BAR*, Msse, Corespondență Nicolae Filipescu S 34/(29) XII, scrisoarea lui N. Filipescu către Titu Maiorescu, din 5 ianuarie 1905.

ultima parte a vieții, când greutățile s-au înmulțit, iar sănătatea i se deteriorase vizibil.

Sobru în viața privată, a avut o singură aventură extraconjugală cunoscută. Femeia pentru care a făcut o reală pasiune era soția viitorului mareșal Prezan, doamnă pe care „o fericea”, după vorba lui Argetoianu, alături de regele Ferdinand⁵².

Intrat în Partidul Conservator „către care îl atrăgeau credințele politice, situația socială, numele moștenit, interesele de clasă și tradiția de familie”⁵³, Nicolae Filipescu va ajunge repede spre vârful acestuia, remarcându-se nu numai ca un combatant politic redutabil, ci și ca un ideolog, orator și ziarist de marcă.

Statornic acestei credințe⁵⁴, cum bine observa unul dintre biografi săi, liderul conservator s-a preocupat și de trasarea și conturarea unor idei politice ale acestui partid.

Apartenența sa politică, cât și nevoia de a se exprima în raport cu realitățile vremii, la care se adaugă și influențele curentelor din acel timp, l-au plasat pe Nicolae Filipescu, de tânăr, în rândul ideologilor conservatori. Pentru el

⁵² Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. I-II, 1871-1916, ediția a II-a, Editura Machiavelli, București, 2008 p. 296. Vezi și T. Maiorescu, *BAR*, Msse, T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, III 8 plic I, 1900-1908, p. 1052, precum și însemnarea din 2/15 mai 1908, p. 1205. În cea din urmă, Maiorescu spune că în 1906 Filipescu îl amenințase, într-o scrisoare, pe prințul Ferdinand „că-l va pălmui” dacă îl va mai prinde la amanta sa din Vaslui, doamna Prezan. Acest schimb de scrisori îl va determina mai târziu pe Filipescu să afirme că el nu putea fi ministru, în caz că Ferdinand ajungea pe tron (Al. Marghiloman, *Note Politice*, vol. III, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 452). Un alt autor ne relatează, fără a cita sursa că, deși Filipescu era „nebulă după ea”, Olga Prezan mai cocheta și cu tânărul ofițer pe atunci, colonelul Ion Antonescu. Își scriau „bilete de amor și au petrecut mult timp” (Teșu Solomonovici, *Dosare ultrasecrete. Mareșalii României. Constantin Prezan*, în „Ziua”, nr. 4542, sâmbătă 23 mai 2009). Alte informații interesante despre aventurile Olgăi Prezan pot fi găsite și la Eugeniu Arthur Buhman, în *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României (1898-1940)*, Editura Sigma, București, 2006, p. 58. Vezi, de asemenea, și Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008, p. 46-47, precum și *Scrisorile Regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen, 1878-1905*, ediție Sorin Cristescu, Editura Paideia, București, 2012, p. 464 și *Scrisorile Regelui Ferdinand al României*, vol. I, editor Sorin Cristescu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015, p. 242.

⁵³St. Antim, *Alte studii și portrete – Nicolae Gr. Filipescu*, Editura Adevărul S.A., București, f.a., p. 73.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 80.

conservatorismul era, după cum bine a surprins unul din cei care i-au analizat opera în epocă,

„o doctrină care, urmând un ideal mai măreț al rasei, este în stare a face, în urmarea acestui ideal, jertfe mai mari decât alt partid, de altminteri și el național, dar care este mai puternic stăpânit de idei umaniste ori de grija intereselor materiale”⁵⁵. „Un conservator – continua analistul – e un păstrător al tradiției naționale, al moravurilor care contribuiesc (la *n. n.*) caracteristica etnică a celor de același neam, a tot ce poate reaminti trecutul, fără ca lucruri firești la oameni înțelepți să împrăștie mersul lui viitor”⁵⁶.

Pavăză a conservatorismului și a partidului generat de acest curent, Filipescu vedea această construcție ca pe un „complex de elemente” care cuprindea pe lângă o doctrină și „niște tradiții și niște norme de purtare”⁵⁷. Pentru ca această doctrină să-și manifeste eficiența trebuia ca propaganda de partid să nu fie o agitație fără noimă care să fie lovită de sterilitate⁵⁸. Propovăduitor al unui „apostolat” în folosul „credințelor conservatoare”, Filipescu considera că păstrarea intactă a acestora este ca o virtute, ca un spirit de sacrificiu, în condițiile în care țara făcea, nu de puține ori, apel la ea în momente de grea cumpănă⁵⁹. De aceea el vedea calitatea de conservator ca pe o credință, „pe când pentru alții este un rol de jucat”⁶⁰. Mai mult, în numele respectului pe care îl datora acestei calități, Filipescu propovăduia în rândurile membrilor partidului conservator demnitatea de partid, preferând personal să îndure „în tăcere criticile”, decât să coboare lupta

⁵⁵ Analiza era făcută de profesorul Nicolae Apostoleanu, din Pitești, care își susținea în acel timp doctoratul la Paris („Epoca”, an XIV, nr. 204, marți 2 septembrie 1908, p. 2). De altfel, după obținerea titlului de doctor (1909) cei doi se vor vizita (mai ales la Paris), între ei legându-se o adevărată prietenie, ce s-a manifestat și printr-o bogată corespondență. Apostolescu va deveni, pentru o perioadă, colaborator al „Epocii” (*ANR*, Direcția Județeană Argeș, Fond Nicolae Apostolescu, dosarul 63, f. 11; dosarul 109, f. 17 și dosarul 175, f. 25).

⁵⁶ „Epoca”, an XIV, nr. 204, marți 2 septembrie 1908, p. 2.

⁵⁷ Nicolae Filipescu, *Puterea morală în Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, București, 1915, p. 17.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Idem, *Antiteza conservatorismului*, în *Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, București, 1915, p. 27.

⁶⁰ Idem, *Principiile cardinale conservatoare*, în *Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, București, 1915, p. 79.

de idei într-o confruntare „cu acei bârfitori la cestiuni personale”⁶¹. Adept al ideii de moralitate în politică, dezaproba căpătuiala pe seama statului, alăturându-i-se, în acest sens, bătrânului șef al partidului, Lascăr Catargiu, care nu pregetase în 1888, pe când era șef al Camerei Deputaților, să propună o lege care limita cumulul de funcții, o practică obișnuită în timpul guvernării Brătianu⁶². Lipsit de instinctul circumspecției al altor doctrinari conservatori, avântat și totuși rațional, colorându-și discursul ideologic cu un anumit grad de pesimism, liderul conservator a creat o doctrină, originală, cu îndemnuri morale, apropiată de natura umană. Construindu-și discursul cu finețe, „impetuozitate și pregnență”⁶³, pas cu pas, nu de puține ori pe căi ocolite și prin subtilități de stil, apelând la finețuri retorice clasice precum binecunoscuta „captatio benevolentiae”⁶⁴, Filipescu separa întotdeauna problemele minore de subiectul tare al intervenției sale. Cuvântul, spun contemporanii, „era cald, înflăcărat, sincer, pornit din cuget curat, convingător chiar, dar n-avea frazarea colorată, nici meșteșugul gamelor de efecte care sporesc entuziasmul și fac să plouă aprobările și ovațiile”⁶⁵. Vorbele îi

⁶¹ Idem, *Reforma morală*, în *Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, 1915, p. 95. Din aceeași categorie făcea parte și Al. Marghiloman, adept „al formației de conducere aristocratică și tradițională specifică conservatorilor” (Petre Ghiață, *Oameni și fapte. Take Ionescu*, Editura Ideia, București, 1938, p. 18).

⁶² Vezi Marin Nedelea, *Prim miniștrii României. 1858-1918. Ideile politice*, Editura Adevarul, București, 1994, p. 75. Referitor la moralitatea în politică, Al. Marghiloman concretiza ideea spunând: „... admit ca un om politic să-și schimbe partidul [...]. Însă nu admit ca să uite ceea ce cu puțin timp înainte declarase cu atâta solemnitate” (*Doctrina conservatoare și revizuirea Constituției, discursul domnului Al. Marghiloman rostit în ședința Senatului la 12 martie 1914*, Tipografia C. A. Lăzăreanu, București, p. 5-6).

⁶³ T. Șoimaru, *Istoria vieții publice din România*, București, f.a., p. 44.

⁶⁴ Vistian Goia, *Nicolae Filipescu – teoreticianul doctrinei conservatoare*, în *Destine parlamentare de la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Titulescu*, în Vistian Goia *Destine parlamentare de la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Titulescu* Editura Dacia, Cluj-Napoca 2004, p. 119. Spre deosebire de elocința lui Filipescu, „oratoria lui Take Ionescu aparținea retorismului: utiliza fraza înflorită, spumoasă, cizelată, rostită cu distincție fără egal și o muzicalitate proprie glasului său neîntâlnit în oratoria românească” (Petre Ghiață, *Oameni și fapte. Take Ionescu*, Editura Ideia, București, 1938, p. 12). Completându-l pe Ghiață, un alt memorialist, care l-a cunoscut pe „Guriță de aur”, afirma: „Vorba îi era fluentă, argumentația abilă, iar vocea înaltă, cu timbru înalt, aproape feminin” (Constantin Chirițescu, *Portrete. Oameni pe care i-am cunoscut*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 289).

⁶⁵ Victor Bilciurescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, Editura Paideia, București, 2003, p. 110.

ieșeau greu ca un plumb, fraza lui cădea de sus ca un torent și strivea⁶⁶. „El, spune N. Iorga, nu ținea discursuri, emitea axiome”⁶⁷. Nu de puține ori „îi plăcea să-și pigmenteze discursurile prin cugetări lapidare, exprimate sintetic”⁶⁸. Ca orator Filipescu era „un spirit realist, cumpătat, robust și dușmanul vorbăriei”⁶⁹, ridicându-se de multe ori indignat împotriva frazelor goale, fără conținut și fără sens⁷⁰. Făcând parte dintr-un partid politic a cărui istorie o cunoștea în amănunt⁷¹, după cum singur recunoștea, liderul conservator inițiasă o doctrină pentru aceia „cari, cumpănind răspunsurile față de viitor și îmbărbătându-se din amintirea vremilor de vitejie ale partidului conservator, vor pricepe că nu printr-o politică de partizani, ci printr-o politică istorică se poate pregăti țara pentru evenimentele zilei de mâine”⁷². În consecință, după cum bine afirma un contemporan, stăpânind elocința cum puțini din vremea sa o făceau, Filipescu „stând departe de cârma statului, a cârmuit opinia publică.

În anul 1886, Nicolae Filipescu, om politic încă necunoscut marelui public, devenea proprietar și director⁷³ al ziarului “Epoca” cu numele înscris pe frontispiciul publicației⁷⁴. De altfel, Grigore Peucescu, primul proprietar nefiind de acord cu tonul violent al ziarului, părăsise repede conducerea acestuia. Imprimându-i un aspect modern, din 1895, de când va lua conducerea efectivă a

⁶⁶Petru V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, Edițiunea a II-a, Editura Ancora, București, 1927, p. 325. În schimb, P. P. Carp „se exprima într-o moldovenească excesiv dialectală”, avea „glasul strident, nemuzical, cu pauze între cuvinte”. Stenografiate și citite însă, discursurile sale erau „curgătoare, elegante, realmente frumoase” (Ion Petrovici, *Prin meandrele trecutului. Evocări inedite – pagini memorialistice*, Editura Cartea Românească, București, 1979, p. 170).

⁶⁷Gh. Florescu, *Triumful și nefericirea lui N. Filipescu*, în „Cronica”, an XXXII, nr. 5, octombrie 1997, p. 2.

⁶⁸Petru V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, Edițiunea a II-a, Editura Ancora, București, 1927 p. 170.

⁶⁹Ion Lincea, *Studii și Cercetări*, Tipografia George Jorică, Galați, f.a., p. 119.

⁷⁰Titu Maiorescu, *Oratori, retori, limbuți*, în volumul *Din Critice*, Editura Tineretului, București, 1967, p. 288-324.

⁷¹Nicolae Filipescu, *Istoricul Partidului Conservator*, în *Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, București, 1915, p. 214-233.

⁷²Idem, *Politica de partid*, în *Discursuri politice*, vol. II, 1901-1907, Editura Minerva, 1915, p. 3.

⁷³Remus Zăstroiu *Epoca în Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, ediție îngrijită de Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor al Universității Al. I. Cuza, Editura Academiei RSR, București, 1979, p. 332.

⁷⁴Vezi „Epoca”, an I, nr. 187, miercuri 9 iulie 1886, p. 1.

cotidianului⁷⁵, Nicolae Filipescu va antrena în munca redacțională numai redactori profesioniști, păstrând un control total asupra ziarului⁷⁶.

Apărut în politică strâns legat de cotidianul pe care îl va coordona practic până la sfârșitul vieții, Filipescu nu a făcut din ziaristică o afacere, o trambulină în cariera politică sau o cale de a deveni cunoscut. El, poate fără a cunoaște cele spuse de Nicolae Iorga, a considerat această acțiune „o datorie, o jerfă”⁷⁷. Exprimându-se inițial în politică, prin intermediul presei, campania sa virulentă împotriva guvernului liberal, deschisă în paginile „Epocii”, ziar relativ mare pentru acele vremi⁷⁸, va duce, în scurt timp, la căderea cabinetului I. C. Brătianu. Considerându-și scopul atins, Filipescu decide să întrerupă apariția cotidianului, pentru a nu tulbura și mai mult complicata viață politică din România. Publicația reapare în 1895, mai atractivă și mai profesionist realizată ca formă și mai virulentă în fond, condusă direct de patronul și directorul ei. Cotidianul conservator devine un organ de presă de temut în peisajul împestrițat al presei românești. Ziarist deja cu experiență și antecedente, care plătitise cu închisoarea pentru păcate de care nu era neapărat vinovat, Filipescu devine o pană de care toți cei care interesați țin seama. Activitatea sa polivalentă duce la atacuri din toate părțile. Unul din ele se termină funest și, fapt constatat, duce de-a lungul timpului la îndepărtarea tot mai mult a lui Filipescu de ziaristică. Activitatea publică din ce în ce mai amplă și a cărei recunoaștere este unanimă contribuie și

⁷⁵Ziarul va avea o traiectorie sinuoasă spre sfârșitul vieții lui N. Filipescu. În 1913, când pentru scurt timp Filipescu s-a retras din politică, a cedat ziarul lui Pisani, vechiul director al cotidianului. Nefiind un bun administrator al cotidianului, ziarul va intra în deficit. Ca urmare, în 1916 situația acestuia era critică. Pentru a fi salvat au fost dați bani de Nicolae Filipescu, de Argetoianu și de Grigore Filipescu, fiul lui Nicolae Filipescu. Având sprijinul unor bănci, ziarul era transformat într-o societate pe acțiuni, fiind condus de un comitet de direcție format din cinci membri. După alte discuții și modificări ale statutului său, cotidianul va reveni din nou liderului conservator, de fapt omului său, Pisani (C. Argetoianu, *op. cit.*, vol I-II, partea I-IV (1871-1916) p.387-388.

⁷⁶*Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900...*, p. 332. Orice material venit pentru ziar, de la notă la articole, trebuia să treacă mai întâi pe la N. Filipescu. Vezi în acest sens nedumerirea lui Al. Marghiloman față de necesitatea de a obține un „sauf conduit” dacă dorea să publice ceva în „Epoca” („Epoca”, an VIII, nr. 1930-28, joi 31 ianuarie 1902, p. 1).

⁷⁷Ion Bulei, *Atunci când veacul se năștea. Lumea românească la 1900-1908*, Editura Eminescu, București, 1990, p. 206.

⁷⁸Va avea 3000 de exemplare abia către 191^v (C. Argetoianu, *op. cit.*, vol I-II, partea I-IV (1871-1916), p. 387.

mai mult la considerarea de către liderul conservator a ziaristicii ca o preocupare subsidiară.

După 1900, Filipescu va interveni în presă numai la momentul crezut de el potrivit, de multe ori considerând cuvântul scris drept o cale mai clară pentru a se face înțeles sau o formă complementară de a se război cu dușmanii politici.

Abordând toate tipurile de format de presă, Filipescu, ca și în oratorie, se va exprima în scris concis, într-o limbă curată, proprie, apropiată de cea vorbită, însă cu idei atent construite. În funcție de tipul articolului, fraza era alertă, gândirea scriiturii logică, substanțial argumentată, după o logică proprie, condimentată, nu de puține ori, cu un umor nativ. Alteori, cuvintele aveau o puternică încărcătură afectivă, veneau abrupt, incisiv, denotând o nervozitate excesivă a autorului. Replica scrisă era în aceste cazuri colorată, aluzivă, transformându-se într-o condamnare morală pentru cel avut drept țintă. Nu de puține ori, însă, șarjele sale erau nedrepte, denotau subiectivism și, câteodată, lipsă de fairplay. Forța pamfletelor sale politice, în care a excelat, îl transformase într-o armă politică a Partidului Conservator. Cîstit, neavînd nimic de ascuns, dar irascibil și în același timp sensibil la onoarea sa de boier de generații, Filipescu transforma orice delict de presă într-o ofensă care trebuie apărută cu arma în mână. De aici și numeroasele dueluri, din care unele au avut loc din acest motiv.

Încercînd ca prin ziaristică să facă și educație, pentru care era „nevoie de căldură și entuziasm”⁷⁹, Filipescu, care le întrunea pe amîndouă, a explicat în unele articole, prin cuvinte simple, pe înțelesul tuturor, chestiunile cele mai importante ale societății timpului său.

Gazetar de talent, dar temperament inflamabil și neastîmpărat, Filipescu va da acest ton și cotidianului pe care îl va conduce. Deși nu ziaristica a fost țelul principal al existenței sale, a tratat această îndeletnicire de la nivelul rangului și al pregătirii sale. Înnobilînd deseori paginile ziarelor cu articole scrise din inimă, pline de sevă, Filipescu și-a făcut meseria în bună parte corect și întotdeauna inteligent.

Comportament pragmatic, cu un debut fulgerător în gazetărie și simultan și în viața politică, dedicat acțiunii și dinamismului în activitatea parlamentară,

⁷⁹ N. Filipescu, *Discursuri politice*, vol. I, 1888-1901, Editura Minerva București, 1912-1915, Prefață, p. V.

Nicolae Filipescu rămâne un atent observator al vieții publice și prin intermediul presei.

Personalitatea dinamică a lui Filipescu a fost o premiză a implicării sale în politică.

De tânăr, de altfel, liderul conservator nu s-a cruțat și nu a cruțat eforturi și resurse pentru a inova în politică, pentru a găsi argumente care să justifice locul și rolul partidului conservator. Nemulțumit de cum se făcea politică la sfârșit de secol XIX și început de secol XX, dar întotdeauna adeptul dictonului că „întotdeauna este loc pentru mai bine”, Filipescu a încercat să aibă o cale a sa proprie de a acționa, de a se manifesta în plan politic.

Originalitatea „activistului” politic Filipescu a fost dată pe lângă preocupările sale multiple, mai ales de temperamentul său vulcanic, aproape de nestăvilit. Fire colerică, mereu în acțiune, de multe ori fără a fi direct implicat, Filipescu intervenea de la tribuna Parlamentului, în presă sau la întruniri publice, susținând uneori prin argumente stereotipe și chiar obsesive, idei sau opinii pe care le elaborase în liniștea biroului său.

Preocupat, nu de puține ori, de o idee, liderul conservator părea că ar fi renunțat pentru o clipă la apărarea principiilor conservatoare. Acestă „deraiere” temporară pe panta unui alt curent de gândire și acțiune politică, sugerată mai ales de ideile prezente în demers, era mai degrabă îndreptată spre derutarea inamicului. Căci, precizând strategia ce trebuia abordată, Filipescu demonstra că acele propuneri nu au fost decât un appendice al gândirii sale, niște mici subterfugii, care întăreau calea conservatoare de dezvoltare, prin evoluție treptată și prin respectarea ordinii și a constituționalismului.

Deși avocatura era meseria sa de bază, Filipescu a preferat îndeletnicirea de om politic, pe care s-a străduit să o practice cât mai bine. Nemulțumit de monarhie, de fapt de politica lui Carol I, într-o primă etapă și mai tot timpul de liberali, Filipescu era furios însă întotdeauna pe incompetența oamenilor politici, inclusiv a colegilor săi de partid. Astfel, nu de puține ori, glasul său s-a auzit de la tribuna Camerei sau Senatului judecând „sine ira et studio” afirmațiile sau propunerea legislativă a unui camarad conservator. Și sunt dovezi că, atunci când a fost cazul, nu au fost cruțați nici greii partidului.

Dar ceea ce Filipescu considera echivalent cu o trădare de țară o constituiau jefuirea banului public, nepăsarea și lipsa de responsabilitate față de starea țării. Mereu în alertă, vis-à-vis de combinațiile dubioase pe care politica le

genera, onest cu sine însuși și cu cei din jur, lipsit de cea mai mică diplomatie, necesară, de altfel, unui om politic, Filipescu nu se abținea de a spune ce gândește și de a acționa în consecință. Influențabil, răspundea la primul impuls, greșeală de neiertat în politică. Și, cu toate acestea, nu puține au fost momentele din activitatea sa pentru care s-a căit, ulterior. Însă, dacă accepta o soluție privitoare la problema pusă sub lupă, întotdeauna devenea credincios promisiunii sale.

Nu de puține ori, fără ranchiună, revenea, când era cazul, asupra unei situații sau asupra unei persoane, pe care, nu cu puțin timp în urmă, o beștelise în Parlament sau în presă. Deși s-a spus că în politică a avut doi mari dușmani, în perioade diferite ale activității sale sau chiar în același timp, pe Alexandru Marghiloman și Take Ionescu⁸⁰, de fapt Filipescu nu a avut decât un singur inamic: pe sine însuși. Căci este dovedit că, atunci când a fost în joc o cauză nobilă, Filipescu a dezarmat și a întins mâna preopinentului său, oricât de greu i-ar fi fost.

Deoarece făcea rar compromisuri în politică, fiind considerat un inflexibil, această atitudine era departe de firea sa, altminteri schimbătoare. Dar dacă își modifica des părerile despre oameni lăsându-se orbit de primul contact, N. Filipescu, spre deosebire de alți oameni politici care păraseau partidele după interese de moment sau de perspectivă, a păstrat întotdeauna vie credința în politica conservatoare și în principiile care o călăuzeau.

Lipsit de dorința de mărire și de trufia portofoliilor ministeriale ca și a puterii pe care acestea îi le dădeau, Filipescu iubea în schimb, la nebunie, conciliabulele și bârfa politică, la Capșa sau Jockey Club, aranjamentele pentru o situație în partid sau cu partidul advers, lupta electorală, mergând până la confruntarea fizică, răsturnările spectaculoase care puteau duce la căderi de guverne, toate confirmate de memoriile lui Maiorescu, Marghiloman sau Argetoianu. Și cu toate că omul politic și apropiatii săi au infirmat întotdeauna că ar fi influențat căderea unor guverne sau că ar fi actorul din umbră al unor schimbări politice de anvergură, al unor mutări în Partidul Conservator, nu întotdeauna fericite, evidențele afirmă contrariul. Pentru contemporanii obiectivi, dar și pentru istoricii serioși, el a rămas un factor perturbator și dizolvant în

⁸⁰Sterie Diamandi, în culegerea de articole dedicate unor oameni politici de marcă, glosează la portretul dedicat lui Take Ionescu „că însuși regele Carol I, de teamă ca nu care cumva să se întărească partidul conservator, alimenta rivalitatea între Nicu Filipescu și Take Ionescu” (Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1991, p. 107).

politică, ca urmare a energiei sale explozive, a spiritului său combativ, a unui temperament neastâmpărat și ușor de aprins, a orgoliului și onoarei tipice clasei din care provenea. Poate că această aspect rămâne cel mai mare neajuns al carierei sale politice.

Adept al sistemului bipartid, dar și al profesiunilor libere, apărător al marii proprietății și al colegiilor electorale, Filipescu nu ezita să se încăiere pentru ele, cu cei care le contestau. Iar dacă disputa de idei nu era suficientă, apela întotdeauna la ultima rațiune: duelul.

Neobosit, prestigiul său politic stătea în eficiență și în capacitatea de a rezista adversarilor. Depunea aceeași intensitate, implicare și dinamism în lupta politică, atât când era la guvernare sau în opoziție, deși ultima postură îi placea mai mult și se potrivea mai bine firii sale. Uneori însă claca, devenind de nestăpânit. Indignat de un fapt sau de o nedreptate politică, personalitatea sa educată părea să tipărească normalul și, mânat de furie, greu de înțeles, încălca disciplina de partid și normele de conviețuire, fără discernământ. După revoltă revenea, sub presiunea apropiaților, la normal, și aborda cu seninătate realitățile ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Întotdeauna cu tema bine făcută, bine documentat, niciodată în lupta parlamentară nu utiliza toată muniția din primul moment. De aceea, în funcție de reacția adversarului mai avea un ultim cartuș. Și nu de puține ori în confruntarea finală acesta este „letal”. Chiar dacă realitatea dovedea, nu de puține ori, contrariul, Filipescu considera întotdeauna că soluțiile sale, indiferent de poziția ocupată în actul guvernării, sunt cele valide. În intervenții încerca, mai întotdeauna, să se facă înțeles abordându-și discursul politic în funcție de auditoriu și de importanța problemei. Dacă avea îndoieli asupra succesului unui proiect își lua nenumărate măsuri de prevedere legate de necesitatea adoptării lui.

Accepta cu greu modificările profunde care schimbau ordinea existentă catalogându-le într-un amplu registru, de la infamii până la lovituri de stat. Pătruns de spiritul de clasă, de la care rar făcea rabat, Filipescu era siderat, de exemplu, în fața reformelor percutante ale liberalilor, de omniprezența conflictelor dintre viziunile diferite de abordare, înțelegere și aplicare dintre aceștia și el. Considerând că are dreptate și că soluția sa era cea eficace, fiind aceea care va aduce liniște și belșug, refuza de fapt să înțeleagă, pe moment, imperativele prezentului. Când o făcea, era prea târziu și pentru el și pentru formațiunea politică din care provenea.

Divergențele din partidul conservator, agravate de conflictul mondial, sciziunea formațiunii sale politice și boala din ce în ce mai necruțătoare nu-l vor sili să treacă în pasivitate, căci conform propriului său „îndemn sufletesc care nu-i dă astâmpăr”⁸¹, locul său era în focul luptelor politice. Retras din activitate la vârsta deplinei maturități, datorită unui destin nemilos, timpul nu a putut șterge recunoașterea unor aspecte ale activității sale laudabile care au făcut cinste clasei politice din care provenea. Cu multe valențe demne de urmat, activitatea politică a lui Filipescu a persistat. Ea a constituit o pată de culoare în confruntările politice ale zbuciumatei României Mici.

Aristocrat educat, om politic înzestrat și capabil, patriot desăvârșit, Nicolae Filipescu rămâne pentru mulți și un foarte mare primar. Păstrând proporțiile putem spune că activitatea sa în acest domeniu a reprezentat, poate, cea mai importantă etapă a activității sale după cea pentru lupta națională. Animat de gânduri curate pentru orașul în care se născuse, grijuliu cu averea urbei ca și cu a sa, administrator cinstit și curajos prin inițiativele deschise, Nicolae Filipescu a înscris o pagină de istorie în trecutul de mai bine de 180 de ani al Primăriei bucureștene. Cu ce altceva mai semnificativ pot fi încheiate aceste rânduri, decât cu o parte din gândurile marelui primar, care la o întrunire, din iunie 1902, spunea:

„Ceea ce vrem și ceea ce credem că vor voi toți acei care într-un avânt de patriotism vor avea curajul să rupă toate legăturile cari îi țin înlanțuiți de o politică condamnată, este să stabilim aici, în acest colț de Orient, un regim de ordine, sub care acest popor să poată în liniște și neamenințând pe nimeni să-și dezvolte, în pace, tot avutul său sufletesc și toate comorile unui pământ binecuvântat de Dumnezeu”.

Analizând peste ani ideea națională în activitatea lui Nicolae Filipescu descoperi că ceea ce spunea un germanofil în amintirile sale, atunci când afirma că „N. Gr. Filipescu, conservator naționalist, un impulsiv gata de luptă în orice moment totdeauna însă de bună credință”⁸², este adevărat. În lupta națională de la debutul său în politică și până în anii neutralității, Nicolae Filipescu nu a urmărit interese de niciun fel, căci el nu dorise nici „onorurile de la minister până la șefia de partid” pe care, cum spune Duca, dacă le-a acceptat „le-a primit întotdeauna cu

⁸¹N. Polizu-Micșunești, *Nicolae Filipescu. Însemnări, 1914-1916*, Tipografia „Universul”, București, 1936, p. 41.

⁸²BAR, Msse, cota A/1825, Arhiva Lupu Kostaki, *Memoriile unui trădător. 1850-1919*, p. 146.

îndoitul dispreț al aristocratului care se socotește mai presus de asemeni distincțiuni trecătoare”⁸³.

Încă din primii ani ai activității sale, când se întemeia „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor” și când se zicea: „A venit vremea să pregătim unitatea națională”⁸⁴, Filipescu alături de alții s-a integrat realizării acestui deziderat. Considerat alături de alții ca el „bezmetic” de către generația „cuminte”, Filipescu a purtat inițial această luptă în limitele legale ale presei și ale declarațiilor parlamentare. Răfuindu-se în interior cu liberalii în fața politicii duplicitar șerpuitoare a premierului Sturdza, acționând inițial pentru o unitate culturală cu românii ardeleni, refuzând amestecul în treburile interne ale fraților de peste Carpați și sprijinând orice inițiativă de ajutor cultural a acestora, cu timpul Filipescu își va radicaliza poziția, în fața unor tot mai evidente nedreptăți făcute ardelenilor. Mai întâi, verbul său va deveni mai incisiv, mai direct, fără opreliști, și fără limite, dar cu sporită patimă. Apoi, în zorii războiului mondial, în care țara s-a împărțit în „antantofili”, „marea majoritate a opiniei publice orășenești și toată pătura gânditoare a satelor”⁸⁵, și germanofili, o minoritate, „puțini dar aleși”⁸⁶, epocă în care strigătul cotidian era „Vrem Ardealul”, Filipescu a ocupat primul loc. Dacă, inițial, Filipescu credea „că neutralitatea, este o atitudine înțeleaptă ...”, dar „numai o fază transacțională...”, ulterior își schimba poziția, căci „a ne mulțumi numai cu ideea unei neutralități ar fi o crimă”⁸⁷. După adoptarea însă a poziției intervenționiste, după cum scria Duca: „Raționamente, considerațiuni politice, necesități strategice, pregătiri diplomatice – toate acestea dispăreau în fața setei de întregire a neamului ce stăpânea pe Filipescu”⁸⁸. Criticând pasivitatea guvernului, indecizia lui Brătianu și atitudinea lui față de opinia publică, simțind cu fiecare ocazie externă că țara sa pierde toate momentele favorabile de a interveni în conflict, Filipescu devenea de neclintit în susținerea acestui ideal, bazându-se pe consecvența sentimentelor

⁸³ I. G. Duca, *Nicolae Filipescu. O soartă nedreaptă*, în *Portrete și Amintiri*, ediția a IV-a, Editura „Cartea Românească”, București, f. a., p. 77.

⁸⁴ Nicolae Filipescu, *Pentru România Mare, Cuvântări din război. 1914-1916*, cu o prefață de Matei B. Cantacuzino, Biblioteca Epopeea Neamului, Editura Ancora, București, 1925, p. 34.

⁸⁵ Mircea Vulcănescu, *Regele Ferdinand și războiul pentru întregirea națională în Monarhia Românească*, Editura Teșu, București, 2008, p. 118.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 119.

⁸⁷ N. Polizu-Micșunești, *op. cit.*, p. 87, 88.

⁸⁸ I. G. Duca, *Portrete și amintiri...*, p. 79.

românilor. Mai mult, la acuzațiile că prin „Alianța Națională” și apoi prin „Federația Unionistă” perturbă strada și agită mulțimea, Filipescu răspunde în stilu-i caracteristic: „Desigur că pe d-lor îi sperie strada – căci știu la ce sunt expuse atitudinile lor dubioase pe o chestie așa de însemnată! Ei bine, eu sunt și rămân cu strada, fiindcă în anumite împrejurări, strada e o putere”⁸⁹. Nu vor conta eforturile fizice și cheltuielile materiale, greutatea făcute de cei de la putere și atacurile de multe ori imunde ale presei, el va continua până la epuizarea finală și dispariția fizică. Chiar dacă a fost selectiv în problema națională, ochii săi îndreptându-se cu precădere spre Ardeal, Filipescu a sperat că țara sa, într-o conjunctură favorabilă, va obține mai mult.

Peste ani, cu convingerile unei istorii „délà vu”, putem afirma cu toată responsabilitatea că toată aventura lui Filipescu, în perioada neutralității, cu toate implicațiile și urmările sale binecunoscute peste ani, chiar dacă a costat imens poporul român, credem că a meritat. Mai mult, putem afirma că pentru ca România să-și poată atinge idealul național, canalizându-și toate forțele pentru a participa la un război distrugător, era nevoie de un om care să monitorizeze activitatea guvernului, care să concentreze dorința maselor și voința celor puternici, care să mențină trează, prin toate formele, presă, manifestații publice, memorii etc., ideea că România, într-un viitor nu prea îndepărtat, va avea Ardealul și se va întregi teritorial și spiritual. Cu toate criticile aduse activității sale din această perioadă, unele din acțiunile sale fiind discutabile, analiza corectă și documentată a demonstrat, fără tăgadă, că linia propusă de el, chiar dacă a fost zgomotoasă și plină de neprevăzut, a fost corectă.

⁸⁹ N. Polizu-Micșunești, *op. cit.*, p. 119.

După o viață plină, activă, Nicolae Filipescu a murit⁹⁰ la numai 54 de ani, într-o zi de vineri, 30 septembrie 1916, la orele prânzului⁹¹, pe fondul unor complicații renalo-cardiace⁹².

Personalitatea sa a fost percepută în mod diferit, de-a lungul timpului, de scribi ocazionali sau de istorici cu experiență. Nicolae Filipescu a fost evocat, fie sub avalanșa unor cuvinte mărețe, laudative, unele sincere, altele interesate, fie sub ploaia rece a reproșurilor și criticilor, mai mult sau mai puțin întemeiate. Din toate aceste mărturii poate fi schițat portretul unui om obișnuit cu anumite calități, dar și cu defecte pe măsură. Fără a fi un caracter extrem de controversat, deoarece la el mai tot timpul acțiunile sale au fost relativ previzibile, activitatea liderului conservator, mai ales în ultima parte a vieții, cuprinde o existență concentrată, stăruitor, pe împlinirea unei aspirații. Aceasta este întipărirea pe care o lasă în

⁹⁰ *BAR*, Msse, Documente N. Filipescu 1-4, Extract de act de deces f. 1. Se spune că ar fi murit „pe canapeaua din odaia de culcare, refuzând stăruitor să stea culcat în pat. El a păstrat luciditatea facultăților sale până a intrat în comă. În preziua morții, „văzând pe dna Maria Filipescu că plânge și pe devotații săi, a deschis ochii și le-a făcut semn să nu mai plângă” („Universul”, an XXXIV, nr. 273, duminică 2 octombrie 1916, p. 1). De altfel, ultimele zile ale lui Filipescu sunt urmărite atât în C. Nicolae-Stroiești (*op. cit.*, p. 42, 43), cât și de N. Polizu-Micșunești (*op. cit.*, p. 263-276) și Delavrancea (*Jurnal de război* ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Emilia Șt. Milicescu, Editura Militară, București, 1972, p. 24-45). În însemnarea din 30 septembrie, Delavrancea nota cu durere: „La 12 afli: Filipescu a murit! Filipescu nu mai este. S-a dus omul nostru, s-a dus, s-a dus!” (*ibidem*, p. 45). Vezi și *Maria, Regina României. Jurnal de război. 1916-1917*, ediție îngrijită de Lucian Boia, Editura Humanitas, București 2014, p. 172, precum și Ella Filitti, *Povestea unei iubiri. Jurnalul adnotat de Principele Carol*, Editura Corint, București, 2015, p. 56).

⁹¹ Ora 11.30, ne spune Vasile Cancicov în memoriile sale (Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației*, vol. I, Editura Humanitas, București, 2015, p. 83).

⁹² Doctorul Severanu spune că moartea liderului conservator s-a datorat unei nefrite, după o gripă infecțioasă (C. D. Severanu, *Din amintirile mele (1853-1929) ...*, p. 286). Boala de inimă și cea de rinichi debutaseră încă din 1910 („Universul”, an XXXIV, nr. 273, duminică 2 octombrie 1916, p. 1). Vezi și *BAR*, Msse, Titu Maiorescu, *Însemnări politice*, III msse 8, plic II, care în însemnarea din 15/28 august 1912, p. 1484, spune „De la 4-6 ore la mine Nicu Filipescu îi găsesc ochii și fața ceva schimbat, bolnăvicioși (albumină)”, precum și scrisoarea lui N. Filipescu către Titu Maiorescu din 1910 în care îi relatea problemele de sănătate pentru care se afla la Paris unde se afla sub tratament la doctorul Laniowski, *BAR*, Msse, Corespondență Nicolae Filipescu către Titu Maiorescu, cota S (34)1/30 XIII. În comunicatul transmis străinătății despre moartea lui Filipescu, se spunea că acesta ar fi murit „în urma unei crize de uremie, provocată de o miocardită și de o nefrită cronică”, („Epoca”, an XXVIII, nr. 275 de marți, 4 octombrie 1916, p. 2.).

istorie personalitățile, care, neținând cont de consecințe, urmăresc atingerea unor idealuri. Iar Filipescu a fost o astfel de personalitate.

Doru DUMITRESCU
Ministerul Educației Naționale

Fig. 1- Nicolae Filipescu student, 1880,
Arhivă personală
Nicolae Stolojan Filipescu

